

Władysław Piwowarski, Florian Pełka

Biuletyn socjologii religii : religijność parafii wiejskich w świetle badań

Collectanea Theologica 47/1, 175-181

1977

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BIULETYN SOCJOLOGII RELIGII

Religijność parafii wiejskich w świetle badań *

Mieczysław Kieller, *Typologia parafian na przykładzie parafii Huta Krzeszowska*, Lublin 1966 (praca magisterska; maszynopis w arch. KUL).

Rozprawa jest monografią problemową o charakterze socjograficznym. Główny problem pracy zawarty jest w pytaniu: jakie typy parafian występują w badanej parafii wiejskiej? Celem uzyskania odpowiedzi na postawione pytanie autor przeprowadził badania dotyczące religijności parafii. Badania obejmowały trzy parametry: ideologię religijną, poziom wypełniania praktyk religijnych oraz zachowania moralne. Spośród parafian wylosowano do badań 264 osoby, w tym 128 mężczyzn i 136 kobiet. Ankietowani wypełnili kwestionariusz składający się z czterdziestu pytań. Prócz tego autor przeprowadził kilkadziesiąt wywiadów indywidualnych, obserwował sposób spełniania niektórych praktyk religijnych w parafii oraz wykorzystał materiały archiwalne. Zebrany materiał został opracowany metodą opisową, statystyczną, porównawczą i graficzną.

Na podstawie analizy zebranego materiału podano następującą typologię badanej populacji:

1. **Katolicy świadomi i aktywni.** Grupa ta stanowi około 5% parafian. Katolików tej grupy cechuje pogłębiona znajomość zagadnień teologicznych i filozoficznych, dobra znajomość problematyki poruszanej na Soborze Watykańskim II oraz znajomość faktów z życia Kościoła nie tylko w Polsce, lecz także i w świecie. Praktyki religijne zarówno obowiązkowe, jak i nadobowiązkowe spełniane są systematycznie. Katolicy tej grupy akceptują również bez zastrzeżeń normy moralne głoszone przez Kościół.

2. **Katolicy pobożni.** Grupa ta stanowi około 25% parafian. Katolicy ci znają wystarczająco podstawowe prawdy wiary i orientują się w niektórych problemach poruszanych na Soborze Watykańskim II. W praktykach obowiązkowych uczestniczą względnie systematycznie, zanedbują jednak praktyki nadobowiązkowe i spełniają je nieregularnie. Rzadziej także czytają Pismo św. i czasopisma religijne. Akceptują również zasady moralne głoszone przez Kościół.

3. **Katolicy przeciętni.** Stanowią oni największą procentowo grupę (około 45%). Znajomość prawd wiary w tej grupie jest niewystarczająca. Nie orientują się również w problemach współczesnego Kościoła. Praktyki obowiązkowe spełniają nieregularnie, a z praktyk nadobowiązkowych spełniają tylko niektóre. W zasadzie przyjmują wszystkie normy moralne głoszone przez Kościół. Co do niektórych mają jednak zastrzeżenia i wątpliwości, czy stanowisko Kościoła jest słuszne. Książek i czasopism religijnych prawie nie czytają.

* Biuletyn socjologii religii przygotowuje Zakład Socjologii Religii KUL pod kierunkiem ks. Władysława Piwowarskiego. Redaktorem obecnego numeru jest ks. Florian Pełka SJ, Lublin.

4. Katolicy obojętni. Grupa ta stanowi ok. 20% parafian. Katolicy tej grupy cechują się słabą znajomością prawd religijnych. Nie potrafią poprawnie wymienić Osób Trójcy Świętej, ani podać poprawnej liczby przykazań czy sakramentów. Nie akceptują również norm moralnych głoszonych przez Kościół — często nawet ich nie znają. Praktyki obowiązkowe spełniają bardzo nieregularnie. W Mszy św. uczestniczą w sposób bierny: często stoją pod chórem lub nawet poza kościołem. Stwierdzają też, że dawniej byli bardziej religijni niż obecnie.

5. Katolicy z metryki. Stanowią oni około 5% parafian. Zupełnie nie znają podstawowych prawd wiary. Nie są zdolni określić czym jest Trójca Święta lub wyliczyć choćby kilku sakramentów. Na Mszę św. uczęszczają raz do roku, często żyją bez ślubu kościelnego. Uznają własne normy moralne i stwierdzają ogólnikowo, że Kościół w wielu wypadkach nie ma racji.

Zdaniem autora, na taki stan religijności badanego środowiska miało wpływ kilka czynników. Wśród nich wymienione są uwarunkowania historyczno-geograficzne, zwłaszcza duże odległości niektórych wiosek od kościoła parafialnego. Innym czynnikiem jest struktura społeczno-gospodarcza. Większość parafian stanowią rolnicy. Dla wielu z nich praca w gospodarstwie stanowi przeszkodę w systematycznym spełnianiu praktyk religijnych. Trzecim czynnikiem jest wpływ tradycji. Tym czynnikiem tłumaczy autor duży procent uczęszczających na Mszę św. niedzielną („ponieważ taki jest zwyczaj”) oraz na nabożeństwa majowe czy różańcowe. Oddziaływanie miasta i miejskiego stylu życia również nie pozostaje bez wpływu na religijność parafian. Na kształt religijności badanej populacji ma również wpływ oddziaływanie innowierców (jest ich wprawdzie niewiele, lecz dostrzega się ich wpływ) oraz praca duszpasterzy. Do lipca 1964 r. był w parafii tylko jeden ksiądz, który nie mógł w wystarczający sposób zaradzić wszystkim potrzebom religijnym wiernych.

W zakończeniu rozprawy autor stwierdza, że badana parafia jest typu tradycyjnego i zamkniętego, ale dostrzega się już wpływ miasta, a środowisko wiejskie zaczyna stawać się bardziej otwarte, zwłaszcza poprzez chłopów-robotników pracujących w mieście i kształcąca się młodzież.

Ks. Stanisław Mućka *Struktura społeczno-religijna parafii Wilga*, Lublin 1966 (praca magisterska; maszynopis w arch. KUL).

Rozprawa jest socjograficzną monografią wiejskiej parafii Wilga należącej do diecezji siedleckiej. Głównym celem pracy było przedstawienie faktycznego stanu religijności i wskazanie na czynniki, które ją warunkują.

Materiał do pracy został zebrany przy pomocy badań ankietowych przeprowadzonych w latach 1964/65. Rozdano 640 ankiet, z czego do analizy nadawało się 340, w tym 226 ankiet wypełnionych przez osoby dorosłe, 43 — przez młodzież i 71 — przez dzieci. Wypełnione ankietę składane były do specjalnej puszkki znajdującej się w kościele. Prócz tego czterokrotnie (w lutym, kwietniu, maju październiku) liczono frekwencję wiernych na Mszy św. niedzielnej. Dwukrotnie przeprowadzono także w kościele małą ankietę zawierającą kilka pytań skategoryzowanych i wypełnianą przez wszystkich obecnych w daną niedzielę na Mszy św. Autor przeprowadził także 36 wywiadów środowiskowych z osobami znającymi lepiej badane środowisko. W pracy zostały także wykorzystane materiały archiwalne i wyniki obserwacji własnej autora. Zebrany materiał został opracowany metodą opisową, statystyczną, porównawczą i graficzną.

W wyniku przeprowadzonych analiz autor stwierdza, że wiedza religijna w badanej parafii stoi na bardzo niskim poziomie. Większość badanych nie zna podstawowych prawd wiary. Tylko nieliczni czytają Pismo św., katechizm i czasopisma o charakterze religijnym. Badani stwierdzają jednak, że

akceptują wszystko, czego uczy Kościół zarówno w dziedzinie prawd dogmatycznych, jak i etycznych.

Stan *dominicanes* (uczęszczających na niedzielną Mszę św.) przedstawia się następująco: w każdą niedzielę — 30,2%; 1—3 razy w miesiącu — 46,4%; kilka razy w roku — 18,5%; niepraktykujący — 2,2%. Przystępowanie do Komunii św. zaś przedstawia się następująco: jeden raz w tygodniu — 0,5%; 1—3 razy w miesiącu — 9,5%; kilka razy w roku — 57,8%; jeden raz w roku — 27,5%; wcale od lat — 4,7%.

Biorąc pod uwagę strukturę wieku autor stwierdza, że najniższy poziom wiedzy religijnej daje się zauważyć wśród parafian w wieku 41—60 lat. Najczęściej negatywnie do zasad moralnych, głoszonych przez Kościół, ustosunkowani są respondenci w grupie wieku 31—40 lat. Na Mszę św. niedzielną najsystematyczniej chodzą dzieci i młodzież. W grupie wieku 61—70 lat najwięcej jest osób chodzących na Mszę św. tylko w wielkie święta i niepraktykujących. Badani w wieku 31—40 lat przystępują rzadziej do Komunii św. niż ogół parafian.

Na aktualny stan religijności badanej parafii, zdaniem autora, mają wpływ czynniki geograficzne, historyczne, społeczno-ekonomiczne i kulturalne.

Ks. Edward Modliński, *Czynniki sprzyjające i utrudniające rozwój życia religijnego w wiejskiej parafii polskiej (na przykładzie parafii Nowa Wieś k. Lęborka)*, Lublin 1968 (praca magisterska; maszynopis w arch. KUL).

Rozprawa jest socjograficzną monografią parafii. Zasadniczym jej celem było ukazanie aktualnego stanu religijności i analiza czynników sprzyjających i utrudniających rozwój życia religijnego badanego środowiska.

Podstawowym źródłem do rozprawy były osobiste obserwacje autora, który pracował w badanym środowisku kilka lat. Podczas wizyty duszpasterskiej, w oparciu o opracowany przez siebie kwestionariusz, autor zebrał potrzebny mu materiał dotyczący głównie pochodzenia ludności, wieku, wykształcenia, wielkości rodzin, stanu materialnego, praktyk religijnych, postaw światopoglądowych i stosunku parafian do Kościoła. Innym źródłem była ankieta przeprowadzona wśród dzieci i młodzieży uczęszczającej na katechizację. Prócz tego wykorzystane zostały materiały z archiwum parafialnego.

Parafia Nowa Wieś leży na Ziemiach Zachodnich i jest filią parafii Lębork. Aktualni mieszkańcy wioski, to osadnicy z województw Polski centralnej (43,23%), Kaszubi (33,51%) i repatrianci (23,26%).

W niedziele i święta w Nowej Wsi odprawiana jest jedna Msza św., w czasie której uczestniczy około 70% zobowiązanych. W niektórych okresach roku liturgicznego wierni, bez udziału kapłana, odprawiają niektóre tradycyjne nabożeństwa, jak Drogę Krzyżową, nabożeństwa majowe i różańcowe. Bierze w nich udział około 120 osób.

W toku pracy autor ukazuje pozytywny i negatywny wpływ na życie religijne badanej populacji czynników historycznych, gospodarczych, kulturalnych, społecznych, politycznych, religijnych i organizacyjno-duszpasterskich.

Ks. Stefan Płoski, *Religijność ludności parafii wiejskich (na przykładzie socjografii parafii Lutocin)*, Lublin 1968 (praca magisterska; maszynopis w arch. KUL).

Rozprawa jest socjograficzną monografią parafii. Jej celem było ukazanie faktycznego stanu religijności wiejskiej w parafii Lutocin (diecezja płocka) i wskazanie na czynniki warunkujące i różnicujące religijność badanej populacji.

Zasadniczy materiał źródłowy zebrano metodą wywiadu. W oparciu o kwestionariusz, składający się z 58 pytań, przeprowadzono rozmowy z 310 osobami wylosowanymi z ogółu parafian w wieku powyżej 15 lat. Prócz

tego, pięciokrotnie liczono frekwencję na niedzielnej Mszy św. i przeprowadzono rozmowy z osobami znającymi lepiej badane środowisko. Wykorzystano także materiały archiwalne dotyczące parafii Lutocin. Cały materiał został zebrany w roku 1967 i opracowany w rozprawie metodą opisową, statystyczną, porównawczą i graficzną.

Przed przystąpieniem do analizy religijności badanej populacji, autor podaje ogólną charakterystykę parafii. Uwzględnił w niej położenie geograficzne, historię parafii, duszpasterstwo w XVIII—XX wieku, sytuację demograficzną, strukturę gospodarczo-społeczną i życie kulturalne. W analizie religijności autor uwzględnił znajomość i akceptację prawd religijnych, przekonywania i zachowania moralne oraz praktyki religijne. Korelując strukturę płci i wieku z religijnością, autor podaje typologię katolików badanej parafii. W ostatnim rozdziale omówione zostały uwarunkowania aktualnego stanu religijności.

W wyniku przeprowadzonych analiz autor stwierdza, że parafian lutockińskich cechuje niski poziom wiedzy religijnej przy równoczesnym wysokim poziomie akceptacji prawd wiary katolickiej. Biorąc pod uwagę wypowiedzi badanych na temat najważniejszych obowiązków katolika, autor wyodrębnił kilka typów katolika: typ rytualny (spełnianie obowiązków liturgiczno-rytualnych) — 57,7%; typ religijny (spełnianie obowiązków religijno-konfesyjnych: wierzyć w Boga, kochać Boga, być religijnym itp.) — 27,4%; typ moralistyczny (spełnianie obowiązków moralnych indywidualnych i społecznych) — 12,6%; typ niezdecydowanych — 2,3%. Stwierdzono także niski stopień akceptacji norm moralnych głoszonych przez Kościół przy równoczesnym faktycznym ich przestrzeganiu (np. za dopuszczalnością rozwodów opowiedziało się 18% respondentów, a faktyczny stan rozwiedzionych wynosi 0,8%).

Praktyki jednorazowe spełniane są prawie przez wszystkich katolików. Stan *dominantes* (uczęszczających na niedzielną Mszę św.) przedstawia się następująco: w każdą niedzielę i święto — 47,8%; 2—3 razy w miesiącu — 34,8%; jeden raz w miesiącu — 3%; kilka razy w roku — 4,5%; nigdy od lat — 1,6%. Do Komunii św. badani przystępują: dwa lub trzy razy w miesiącu — 1,6%; około raz w miesiącu — 5,1%; kilka razy w roku — 74,2%; tylko na Wielkanoc — 17,5%; nigdy od lat — 1,61%.

W oparciu o spełnianie praktyk jednorazowych, udział w niedzielnej Mszy św. i Komunii św., autor dokonał typologii parafian, opierając się na typologii podanej przez G. Le Bras. Wyodrębniono następujące grupy: a) konformiści sezonowi spełniający praktyki jednorazowe i przychodzący do kościoła w wielkie święta — 6,1%; b) praktykujący systematycznie, a więc uczęszczający w każdą niedzielę na Mszę św. i przystępujący do Komunii św. kilka razy w roku — 56,8%; c) praktykujący niesystematycznie, a więc uczęszczający na Mszę św. tylko raz lub dwa razy w miesiącu i przystępujący do Komunii św. tylko na Wielkanoc — 16,9%; d) pobożni, którzy uczęszczają na Mszę św. także w dni powszednie i przystępują do Komunii św. kilka razy w tygodniu lub w miesiącu — 10,0%.

Aktualny stan religijności badanej parafii autor tłumaczy wieloma czynnikami, spośród których szczególnie omawia przeszłość regionu, usytuowanie kościoła parafialnego, działalność duszpasterską proboszczów i kulturę masową.

Stanisław Jeż, *Typologia religijna parafian na przykładzie parafii Paszyn*, Lublin 1969 (praca magisterska; maszynopis w arch. KUL).

Główny problem pracy zawarty w pytaniu: jakie typy religijności występują wśród parafian Paszyna? Materiały do rozprawy zostały zebrane w latach 1967—69. Składają się na nie prace dotyczące dekanatu i powiatu sądeckiego, materiały archiwalne parafii, a przede wszystkim badania ankietowe i wywiady przeprowadzone z osobami znającymi lepiej środowisko.

Badania ankietowe przeprowadzono w dwojaki sposób. Jedna ankietka zo-

stała rozdana po domach wśród parafian (co trzeci dom) i po wypełnieniu składana do specjalnej puszkki umieszczonej w kościele. Rozdano 75 kwestionariuszy, z czego wypełnionych wróciło 60. Drugą ankietę (tzw. „małą ankietę”) rozdano przychodzącym na Mszę św. niedzielną w dn. 10.IX.1967 r. Ankieta ta zawierała pytania dotyczące dwóch podstawowych praktyk: Mszy św. i Komunii św. w korelacji z wiekiem, wykształceniem, zawodem i stanem cywilnym. Ankieta wypełniana była podczas Mszy św. — zamiast kazania ksiądz objaśniał ankietę i wszyscy ją wypełniali, a następnie przy wyjściu składali w oznaczonym miejscu. Prócz tego trzykrotnie dokonano liczenia obecnych na Mszy św. niedzielnej.

Po dokonaniu ogólnej charakterystyki parafii, autor omawia religijność katolików, biorąc pod uwagę głównie ideologię religijną, praktyki religijne i poziom moralny. W wyniku analizy zgromadzonego materiału nakreślono następującą typologię religijności parafian:

1. **Katolicy świadomi i aktywni** (30,7% ogółu respondentów, w tym 18,5% mężczyzn i 42,8% kobiet). Katolicy tej grupy znają prawdy wiary i w całości je akceptują. Spełniają wszystkie praktyki obowiązkowe. W Mszy św. uczestniczą w każdą niedzielę lub częściej. Większość respondentów tego typu komunikuje co niedzielę, reszta 2—3 razy w miesiącu. Pacierz odmawiają dwa razy dziennie. Wspólnie z rodziną modlą się „zawsze” lub „często”. Zainteresowanie sprawami religii i Kościoła objawia się w czytaniu Pisma św., katechizmu, czy też książek religijnych. Przyjmują stanowisko Kościoła w sprawach dotyczących zasad moralnych i zgodność z tym stanowiskiem motywują religijnie.

2. **Katolicy pobożni** (23,3% ogółu respondentów, w tym 22,2% mężczyzn i 24,2% kobiet). Katolicy tej grupy akceptują prawdy wiary; część z nich wykazuje jednak brak znajomości określenia czyśćca. Spełniają wszystkie praktyki obowiązkowe, w Mszy św. uczestniczą w każdą niedzielę i święto. Połowa z nich przystępuje do Komunii św. raz w miesiącu, inni częściej. Pacierz odmawiają dwa razy dziennie, modlą się wspólnie z rodziną „często”. Do kościoła chodzą z wewnętrznej potrzeby albo z nakazu Kościoła. Nie wykazują jednak zainteresowania sprawami religii i Kościoła poprzez czytanie Pisma św., katechizmu czy książek religijnych. Swoje stanowisko, dotyczące prawd moralnych, uzasadniają posługując się motywami bądź religijnymi, bądź naturalnymi.

3. **Katolicy tradycyjni** (43,6% ogółu respondentów, w tym 56% mężczyzn i 31,3% kobiet). Katolicy tej grupy afirmują prawdy wiary, wykazują jednak brak znajomości prawdy „kim jest Jezus Chrystus”. Do kościoła uczęszczają jednak z pobudek zwyczajowych lub obawy przed karą Bożą. Do Komunii św. przystępują kilka razy w roku. Odmawiają pacierz jeden raz dziennie. Wspólnie z rodziną modlą się rzadko. Akceptują prawdy moralne Kościoła, jednak ich nie uzasadniają.

4. **Katolicy o słabnącej religijności** (2,7% ogółu respondentów, w tym 3,3% mężczyzn i 2,1% kobiet). Katolicy tej grupy akceptują wszystkie prawdy wiary. Część z nich podaje najwyższą definicję czyśćca. Obowiązek niedzielnej Mszy św. spełniają w każdą niedzielę lub 2—3 razy w miesiącu z motywów tradycyjnych. Do Komunii św. przystępują kilka razy w roku. Pacierz odmawiają raz dziennie lub prawie codziennie, z rodziną wspólnie modlą się rzadko lub nigdy. W niektórych kwestiach moralnych nie udzielają odpowiedzi.

Ryszard Stasiak, *Religijne typy parafian (studium socjograficzno-religijne parafii Brzeziny)*, Lublin 1969 (praca magisterska; maszynopis w arch. KUL).

Głównym celem pracy było opisanie religijności parafian i próba nakreślenia charakterystycznych grup (typów) katolików. Materiały do rozprawy zebrane zostały w latach 1966—68. Składają się na nie prace i publikacje

dotyczące województwa rzeszowskiego, omawiające bezpośrednio lub pośrednio teren parafii; materiały statystyczne, akta Archiwum Metropolitalnego w Krakowie, diecezjalnego w Tarnowie i w Przemyślu oraz parafialnego w Brzezinach. Ponadto dwukrotnie przeprowadzono liczenie wiernych obecnych na Mszy św. niedzielnej, przeprowadzono kilka wywiadów z osobami znającymi lepiej środowisko. Głównym materiałem źródłowym były jednak materiały zebrane przy pomocy ankiet. „Małą ankietę” rozdano wiernym przychodzącym na Mszę św. Była ona wypełniana podczas Mszy św. Drugą ankietę rozprowadzono po domach wśród parafian (co trzeci dom). Wypełniana była przez jednego z członków rodziny (powyżej 15 roku życia). Wypełnione ankiety składano (w ciągu dwóch tygodni) w specjalnej skrzynce przygotowanej w kościele. Na 300 rozdanych kwestionariuszy wróciło 207, z czego 9 nie nadawało się do analizy.

Po ukazaniu charakterystyki parafii, autor omawia religijność katolików biorąc pod uwagę głównie ideologię religijną, praktyki religijne i moralność religijną. W wyniku analizy zebranego materiału autor wyodrębnia następujące grupy katolików:

1. Katolicy gorliwi (10,1% ogółu respondentów). Katolicy tej grupy spełniają regularnie praktyki obowiązkowe, często przystępują do Komunii św. (przynajmniej raz w miesiącu), regularnie odmawiają codzienny pacierz, modlą się także wspólnie w rodzinie, czytają Pismo św. i katechizm, wystarczająco znają i akceptują prawdy wiary i zasady moralne głoszone przez Kościół.

2. Katolicy pobożni (39,9% ogółu respondentów). Katolicy tej grupy znają poprawnie lub prawie poprawnie prawdy wiary i akceptują je bez zastrzeżeń, regularnie uczestniczą w Mszy św., rzadko przystępują do Komunii św., sporadycznie zaniedbują odmawianie pacierza, czasami odbywają wspólną modlitwę w rodzinie i czytają Pismo święte lub katechizm.

3. Katolicy tradycyjni (5,6% ogółu respondentów). Katolicy tej grupy regularnie uczęszczają na Mszę św. niedzielną i przystępują do Komunii świętej przynajmniej kilka razy w roku oraz nieregularnie odmawiają codzienny pacierz. Akceptują prawdy wiary bez wystarczającej ich znajomości.

4. Katolicy rytualni (29,7% ogółu respondentów). Katolicy tej grupy regularnie uczęszczają na Mszę świętą, przynajmniej kilka razy w roku przystępują do Komunii świętej, zaniedbują pacierz i inne praktyki nadobowiązkowe, niewystarczająco znają prawdy wiary i często ich nie akceptują.

5. Katolicy o słabnącej religijności (7,1% ogółu respondentów). Katolicy tej grupy spełniają praktyki obowiązkowe nieregularnie i nie posiadają poprawnej wiedzy religijnej.

6. Katolicy oziębli (7,6% ogółu respondentów). Katolicy tej grupy spełniają praktyki obowiązkowe nieregularnie, nie posiadają wystarczającej wiedzy religijnej, często nie akceptują prawd wiary i posiadają błędne przekonania moralne.

Ks. Kazimierz Warzyca, *Dynamika religijności parafii wiejskiej (na przykładzie parafii Kobylanka)*, Lublin 1969 (praca magisterska; maszynopis w arch. KUL).

Praca ma charakter socjograficznej monografii parafii ze szczególnym uwzględnieniem przemian, jakie zaszły w Kobylance w ciągu 10 lat. Cel ten jest możliwy do osiągnięcia, ponieważ w roku 1955 przeprowadzono w parafii badania dotyczące niektórych praktyk religijnych i życia moralnego jej mieszkańców. Głównym celem pracy jest zatem porównanie aktualnego stanu religijności parafii ze stanem sprzed 10 laty i wskazanie na przemiany oraz ich uwarunkowania.

Materiały do pracy zostały zebrane w latach 1966—68. Wykorzystano ma-

teriały archiwalne oraz materiały wytworzone przy pomocy kilku technik badawczych, takich jak obserwacja uczestnicząca, ankiety rozprowadzone w kościele i na terenie parafii oraz różnego rodzaju wywiady z osobami znającymi lepiej środowisko. Na terenie parafii rozprowadzono wśród rodzin (co trzecia rodzina) 300 ankiet. Kwestionariusze wypełniane były przez kogoś z rodziny (powyżej 15 lat), a następnie składane do specjalnej skrzynki przygotowanej w kościele. Do analizy nadawało się 150 ankiet. „Małą ankietę” przeprowadzono w kościele w dniu 22 października 1967 r. Tą drogą uzyskano 1358 wypowiedzi.

Po ogólnym scharakteryzowaniu parafii, został omówiony aktualny stan religijności, a następnie dokonano porównania z niektórymi wynikami badań sprzed 10 lat. Autor stwierdza, że w praktykach jednorazowych nie dostrzega się widocznych przemian. Chrzest, pierwsza Komunia św., ślub kościelny i pogrzeb katolicki spełniane są w dalszym ciągu przez prawie 100% katolików. Zauważono natomiast pewne przemiany w spełnianiu praktyk obowiązkowych. W porównaniu z rokiem 1955 wzrosła liczba osób zaniedbujących niedzielą Mszę św. W roku 1955 w przeciętną niedzielę uczestniczyło w Mszy św. około 91% zobowiązanych, natomiast w roku 1967 frekwencja spadła do 84%. W latach 1945—55 spełniający spowiedź i Komunię św. wielkonoctną stanowili 93—97% zobowiązanych, natomiast w roku 1967 odnotowano 90—91% spełniających tę praktykę. W spełnianiu praktyk nadobowiązkowych dostrzega się jeszcze większe przemiany. W latach 1940—55 przeciętnie w dzień powszedni przystępowało do Komunii św. 30—60 osób, natomiast w roku 1967 liczba ta spadła do 20 osób. Dostrzega się również widoczny spadek frekwencji na nieszporach, nabożeństwach majowych, czerwcowych i październikowych, chociaż trzeba powiedzieć, że nabożeństwa majowe, październikowe i Gorzkie Żale nadal cieszą się dużą popularnością. Zanika również praktyka pozdrowienia chrześcijańskiego i żegnania się przed i po posiłku czy przed rozpoczęciem pracy. W zachowaniach moralnych nie zauważono zasadniczych przemian. Odnotowano wzrost spożycia alkoholu.

Na zakończenie rozprawy autor omawia niektóre przyczyny dostrzeganych przemian w życiu religijnym i moralnym badanej parafii: uwarunkowania historyczne, wpływ przemian społeczno-ekonomicznych i czynniki kul-

opracował ks. Florian Pełka SJ. Lublin